

Vampyrer trivs bäst på bibliotek.

Om Elizabeth Kostovas "Historikern"

Annsöfi Lindberg

Den amerikanska bestsellerförfattaren Elizabeth Kostovas roman "Historikern" som kom ut 2005 kan närmast beskrivas som en skräckroman där en betydande del av handlingen utspelas i biblioteksmiljö. Genom att snoka runt i bibliotek och arkiv, hitta underliga skrifter och försöka tolka dem, banas vägen till de verkligt spännande äventyren enligt Kostova. Man kan också förundras över vissa av de udda bibliotekarier som förekommer i romanen, varav flera beskrivs som både bleka och ljusskygga med märkligt vassa tänder. Kostovas bild av gamla dammiga bibliotek kan nog av den kritiske läsaren uppfattas som en smula romantiserad och föga verklighetsförankrad. Men vad gör det när berättelsen är så spännande. Den som gillar att krypa upp i favoritfåtöljen med en rysare finner med säkerhet i Kostovas roman sitt lystmäte.

Handlingen utspelas till stor del på olika bibliotek och arkiv i Europa och Istanbul. Det märks tydligt att Kostova sedan barndomen är väl hemmastad i den miljö som hon beskriver, vilket troligtvis beror på att hennes mor är bibliotekarie. Det mest unika med romanen är kanske att vi får vi stifta bekantskap med en annorlunda och oupptäckt sida av vampyrsläktet, nämligen de "bildade vampyrerna", vilka känner inte enbart törst efter blod, utan även törst efter att förkovra sig. Och den som söker skall finna, det blir man snart varse när man kommer in i den omtumlande handlingen som till stora del är förlagd till ett exotiskt Östeuropa på 1950-talet under kommunisttiden.

Romanen börjar dock 1972 med att en småorr och allmänt hårt hållen 16-årig flicka en dag hittar en mystisk bok i sin fars bibliotek. Bokens sidor har tomma blad förutom på mittuppslaget där en stor drake är avbildad. Flickans far är amerikansk historiker med gästprofessur i Amsterdam. Fram till den ödesdiga dag då hans dotter finner den mystiska boken i hans privata bibliotek har livet för far och dotter gått sin gilla gång. Till en början är fadern mycket bekymrad över dotterns fynd men på grund av hennes enträgna nyfikenhet bestämmer han sig för att till sist berätta sanningen om boken med alla dess märkliga referenser. Tillsammans med skriften finns också en bunt brev som på olika sätt anknyter till legenden kring Dracula, Vlad Tepes, fursten som regerade i Transsylvanien på 1400-talet.

Historikern är snillrikt komponerad då romanen utspelar sig under tre tidsperioder; 1930, 50- och 70-tal. Handlingen för läsaren till Oxford, Bulgarien, Ungern, Rumänien och Istanbul, och fiktion och historiska fakta blandas till en mustig gotisk berättelse lagom doserad med fantasifull skräckromantik. Huvudpersonerna besöker en rad olika bibliotek och arkiv. Att Kostova själv älskar att befinna sig på dessa platser är det knappast någon tvekan om. I Historikern beskrivs inte bara biblioteksmiljöer

utan centralt är även själva sökandet efter information. Sökprocessen förvandlas till en slags spännande ceremoni med djupa själsliga dimensioner. Professor emerita i Biblioteks- och informationsvetenskap Carol Kuhlthau hade knappast kunnat förklara detta fenomen tydligare och framför allt inte så fantasifullt som Kostova. Här följer ett talande exempel som beskriver denna process. Följande händer när den unge historieprofessorn som doktorand på biblioteket i Oxford först kommer i kontakt med den märkliga skriften.

"Efter att ha stirrat på boken i ytterligare några minuter lade jag den på mitt skrivbord och gick ned till kortregistret på bottenvåningen. Det fanns faktiskt ett ämnesord för Vlad III (Tepes) från Valakiet 1431-1476. Se även Valakiet, Transsylvanien och Dracula"

Kostova ger läsaren en direkt hänvisning till hur man skall söka efter Dracula, må vara i en gammaldags kortkatalog. Informationskompetens och sökmetodik står helt i samklang med hur en professionell bibliotekarie arbetar. Ett annat citat från romanen avslöjar hur angenämt det kan var att vistas i en bibliotekslokal när:

"Min favoritbänk i det gamla universitetsbibliotekets stora sal värmdes fortfarande av våreftermiddagens sista solstrålar."

Eller vad sägs om denna beskrivning av en lånedisk på ett av Oxfords universitetsbibliotek. "För att komma till utlåningsdisken måste jag skynda igenom ett långt, katedralliknande mittskepp. Utlåningsdisken stod där altaret skulle ha stått i en riktig katedral, under en väggmålning av Vår fru – av Kunskapen, förmodligen – i himmelsblå klädnad och med famnen full av himmelska volymer. Att kvittera ut en bok där var liktydigt med att ta nattvarden."

Kostovas berättelse är framvuxen ur en lång tradition av vampyrberättelser men det kan samtidigt noteras att Historikern inte är någon renodlad skräckroman. Detektivromanens form är minst lika viktig då det finns en hel del pusslande kring fakta och detaljer som känns igen ifrån denna genre.

När så äntligen Dracula själv i egen hög person gör entré, några hundra sidor in i romanen, visar han sig vara en minst sagt bildningstörstande man som äger ett enormt bibliotek. Detta är ju heller inte så konstigt med tanke på att han samlat böcker och skrifter i minst 500 år. En av anledningarna till att han "infiltrerar" i Europas lärda kretsar, vilket sker i Historikern, är för att han söker efter en lämplig person som kan katalogisera hans enorma bibliotek. Att han sedan går lite väl drastiskt tillväga vid rekryteringen av en bibliotekarie till sina samlingar är väl bara som sig bör.

Att Dracula äger ett ansenligt bibliotek är inget som Kostova hittat på. Redan i irländaren Bram Stokers roman Dracula från 1897 beskrivs ingående Draculas bibliotek på slottet i Transsylvanien. I en av huvudpersonernas

dagboksanteckningar får man reda på följande angående detta bibliotek:

” I biblioteket fann jag till min stora förtjusning ett stort antal engelska böcker, hela hyllor fulla, och även inbundna årgångar av tidskrifter och tidningar ..... Medan jag granskade böckerna öppnades dörren och greven steg in. Han hälsade hjärtligt på mig och hoppades att jag sovit gott. Sedan fortsatte han: Det gläder mig att ni hittat hit, för jag är säker på att här finns mycket som intresserar er. Dessa vänner – och han lade handen på några böcker – har varit mina goda vänner och skänkt mig många timmars glädje ...”

Det lär väl knappast råda något tvivel om att den Transsylvaniske greven är en bokälskare när man läser dessa rader.

När Historikern kom ut fick den konkurrens av en annan bestseller som snabbt nådde ännu högre försäljningssiffror, Dan Browns Da Vincikoden. En del likheter finns mellan de båda romanerna. Huvudpersonerna är framgångrika vetenskapsmän som ställs inför frågor som går utanför den etablerade forskningen. I båda berättelserna används en rad fakta som varvas med fiktion. Kostova liksom Brown vill tydligt påpeka hur forskaren får revidera sin uppfattning baserad på vetenskapliga fakta eftersom dessa inte stämmer med verkligheten. I Bram Stokers Dracula är det framför allt läkaren Doktor Seward som får representera den moderna naturvetenskapen. Hans gamle lärare och mentor däremot, Doktor van Helsing, är en man med vissa kunskaper om det ockulta vilket får stor betydelse inför jakten på Dracula.

Om man vill hitta fler vampyrer i biblioteksmiljö är det intressant att granska en helt annan typ av detta mångfacetterade monster, nämligen de som förekommer i den amerikanska TV-serien ”Buffy och vampyrerna”. Runt huvudpersonerna har författaren Joss Whedon skapat en hel mytologi som lett till vetenskapliga arbeten inom såväl psykologi, genusvetenskap som sociologi. Centralt i Buffy och vampyrerna är valet av biblioteket som samlingsplats för berättelsens huvudpersoner. En annan innovativ vinkling av vampyrtemat finner man i John Ajvide Lindkvists roman ”Låt den rätte komma in”, just nu

aktuell som film, vilken utspelar sig i Stockholmsförorten Blackeberg. Här finns en problematik kring mobbing som fungerar som en nyskapande impuls. Vampyrrens utanförskap är central för handlingen.

Den atmosfär av mystik som omger vampyren har främst sina rötter i den gotiska skräckromanen från 1800-talet. När Sigmund Freud under förra seklet utvecklade psykoanalysen som en metod att utforska människans inre och undermedvetna stod framför allt det dolda sexuella begäret med förträngda drömmar och barndomsupplevelser i fokus. Vampyrerna som ofta förknippas med ett amoraliskt beteende bidrog i detta sammanhang till nya frågeställningar. För den som vill fördjupa sig i denna problematik rekommenderas artikeln ”Den impotente vampyren? Vampyrer och sexualitet i den samtida vampyrromanen” av Anna Höglund som är doktorand och litteraturvetare vid Växjö universitet. <http://www.vxu.se/hum/publ/humanetten/nummer4/art9904.html>

Hur som helst, vampyrer är tveklöst betydligt sexigare än många andra klassiska monster som exempelvis Frankensteins monster, varulvar och mumier. Men vampyren har inte alltid varit så insmickrande och spännande som den är idag. Den ursprungliga varianten av detta väsen som har sina rötter i Östeuropa och Turkiet var inte alls särskilt charmig. Ofta uppträdde dessa figurer i sin källarunkna liksvepning som av förklarliga skäl med tiden blev ganska skabbig (se Murnaus film ”Nosferatu”). Men denna äldre variant av monstret kan nog i dagens populärkulturella sammanhang anses så gott som utdöd, om detta nu är möjligt eftersom vampyrer är odödliga. I den klassiskt gotiska skräcklitteraturen använde sig ofta författarna av exotiska platser som läsaren inte kände till, Transsylvanien är ett bra exempel på detta. Historikern följer också denna tradition. Exempelvis beskrivs ingående ett myllrande Istanbul med tillhörande basarer och moskéer.

Att vampyren är ett monster som kommer att överleva olika trender och hänga med i den moderna utvecklingen beror kanske främst på dess förmåga att skickligt smälta in i skilda miljöer samtidigt som den är så annorlunda och väsensskild från oss människor. Vampyrrens sexuella

dragningskraft är viktig som ”skuggfenomen”, men i Kostovas roman framhålls också vampyrrens kulturella intressen och Dracula beskrivs som både listig, smart och bildad. Om det nu skulle vara så att vampyrer verkligen existerar så är risken faktiskt stor att de besöker just ert bibliotek.

Förmodligen kommer framtidens vampyrer dessutom vara ena hejare på att surfa på nätet.

Så se upp!

